

Prosessi korkeimmassa oikeudessa

Heikki Kempainen

Oikeudenkäyntimenettely korkeimmassa oikeudessa

Alma Talent 2024. 185 sivua.

Oikeustieteen tohtori, esittelijäneuvos Heikki Kempaisen tuotteliaalta näppäimistöltä syntyneestä oikeustieteellisestä tuotannosta on nyt arvioitavana oikeudenkäyntimenettelyä korkeimmassa oikeudessa käsittelevä teos. Ensivaikeutelmalla teemasta saattaa tulla mieleen, onko menettelyä ylimmässä asteessa koskevalle erityisesitykselle kovinkaan suurta tarvetta. Valtaosalle lainkäytön kanssa tekemisissä olevista juristeista prosessi korkeimmassa oikeudessa on sinänsä varsin harvoin vastaan tuleva tilanne. Prosessioikeuden yleisteoksissa on lisäksi laadukkaita suppeampia esityksiä myös oikeudenkäynnistä korkeimmassa oikeudessa.

Kempainen vastaa tällaisiin mahdollisiin epäilyihin osin jo esipuheessa, josta ilmenee, että tarkastelun kohteena ovat monet sellaiset yksityiskohtaisemmat menettelytavat ja oikeudelliset tulkinnat, joihin ohjetta ei löydy suoraan lainsäädännöstä. Paikoin myös korkeimman oikeuden oma oikeuskäytäntö on epäyhtenäistä tai tulkinnanvaraista.

Kompaktissa teoksessa onkin keskitytty nimenomaan vaikeaselkoihin KKO-prosessin soveltamistilanteisiin. Tämä käy selväksi jo ensimmäisessä varsinaisessa substanssiluvussa 2, jossa käsitellään poikkeuksellisia muutoksenhaku-tilanteita. Muutoksenhaku käsittelyratkaisuihin, päätökseen sillensä jättämiseen ja erilaisiin pakkokeinoratkaisuihin sisältää monenlaisia melkoisen vaikeasti avautuvia tilanteita. Tällaisissa asioissa asiamiehenä toimivan olisi syytä perehtyä näissä tapauksissa sovellettuihin tulkintalinjoihin. Näin siitä huolimatta, ettei virheellisestä näkemyksestä välttämättä aiheudu asianosaiselle haitallisia seurauksia, kun muutoksenhakuoikeuden systematiikkaa arvioidaan viran puolesta. Sanottu toteutuu kuitenkin vain niissä rajoissa, joita tutkimisen muodolliset edellytykset antavat.

Huomattavan monitahoisia kysymyksiä sisältyy myös muun muassa kirjan lukuun 6 siltä osin kuin siinä käsitellään valituslupan rajoittamista. Tämä korkeimmassa oikeudessa merkityksellinen problematiikka on alempien asteiden lainkäytöstä olennaisesti poikkeavaa. Erilaisissa soveltamistilanteissa noudatettujen tulkintojen päättelemisen on haasteellista säännöstekstien ja usein myös ennakkoratkaisujen nojalla.

* Pekka Koponen, OTT, VT, oikeusneuvos (2009–2023), korkein oikeus.

Tiiviissä esityksessä kirjoittaja on joutunut tulkinnanvaraisia tilanteita esiin nostaessaankin keskittymään päälinjoihin, kun yksityiskohtainen käsittely olisi vaatinut aivan eri mittaluokan teoksen. Kaikessa juridisessa kirjoittamisessa keskeinen teemojen rajaaminen on väistämättä arvostuksenvaraista, ja rajaaminen lienee ollut aihepiirin laajuus huomioon ottaen tässä tavanomaista haasteellisempää.

Leimallista teokselle on, että Kempainen lähestyy oikeudenkäyntiä korkeimmassa oikeudessa ensi sijassa oikeuskäytännön ratkaisujen analysoinnin (ja välillisesti taustalla olevan sääntelyn) kautta. Tämä näkyy selvästi esimerkiksi muutoksenhakemusta ja vastausta koskevissa luvuissa (luvut 4 ja 7), joissa Kempainen ei juuri ohjaa asianosaisia avustajineen näkemyksillään siitä, kuinka prosessin näissä vaiheissa olisi järkevää menetellä. Vastaavasti suullista käsittelyä korkeimmassa oikeudessa koskevassa luvussa keskitytään suullisen käsittelyn tarpeellisuutta koskeviin ennakkoratkaisuihin ja käytännön menettelytapakysymykset jätetään vähemmälle huomiolle.

Prosessitekniikan kiemuroissa etenemiseen olisi voinut olla annettavissa korkeimman oikeuden menettelytapoja tuntemattomalle enemmän käytännönläheisiä vinkkejä. Kirjoittajalla olisi tuomioistuimen sisäisen kokemuksensa nojalla sinänsä ollut tähän hyvät edellytykset. Johtopäätösten teko kirjassa annetuista asiantuntevista aineksista jää pitkälti valistuneen lukijan omaksi tehtäväksi. Toisaalta valittu lähestymistapa korostaa arviointien objektiivisuutta, kun ne perustuvat korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä lausuttuun. Lisäksi edellä sanotusta huolimatta Kempainen kyllä tarvittaessa myös kritisoi korkeimman oikeuden ratkaisuja.

Kirjan muuhun sisältöön verrattuna suhteellisen paljon huomiota teoksessa annetaan jutun palauttamiselle sekä ylimääräiselle muutoksenhauulle. Jutun palauttaminen kattaa valtaosan luvusta 11. Palauttamispäätöksiin liittyvästä prosessioikeudellisesta problematiikasta onkin meillä kirjoitettu toistaiseksi huomattavan vähän, joten painotusta voi pitää tervetulleena. Ylimääräiset muutoksenhakemukset ovat puolestaan, muutamasta korkeimman oikeuden työmäärää näissä asioissa vähentäneestä säädösmuutoksesta huolimatta, edelleen olennainen osa korkeimman oikeuden juttukantaa.

Mielenkiintoinen yksityiskohta on niin ikään sanotussa luvussa 11 käsitelty oikeusapulain nojalla maksettavia avustajan palkkioita koskeva käytäntö erityisesti niissä tilanteissa, joissa valituslupahakemuksessa ei ole esitetty palkkiovaatimusta ja valituslupaa ei myönnetä. Avustajalle ei nimittäin erikseen ilmoiteta sitä, milloin valituslupa-asia ratkaistaan, ja tällöin saattaa käydä niin, ettei avustaja ole vielä ratkaisun antamiseen mennessä tehnyt asiassa palkkiovaatimusta tai laskua. Tämä johtaa siihen, ettei palkkiota lainkaan makseta. Tällaisten tapausten runsaus viittaa siihen, ettei avustajakunta ole vielääkään täysin tunnistanut tätä tilannetta. Omana teemanaan kirjassa ei muutoin käsitellä oikeudenkäyntikuluja korkeimmassa oikeudessa koskevia menettelyjä eikä niitä koskevia ratkaisuja.

Kirjan kompaktius sävyttää voimakkaasti sen luonnetta. Kirjoittaja on joutunut rajaamaan paljon menettelykysymyksiä ja oikeudellista problematiikkaa teoksesta, ja esitystapa mukaan otetuissa kysymyksissä on sangen tiivis. Kirja ei ole yleistietämystä prosessista korkeimmassa oikeudessa lisäävänä teoksena kovinkaan helppolukuinen, vaan se vaatii lisävaivannäköä. Lukijan on käytännössä syytä itse yksityiskohtaisemmin perehtyä kirjassa käsiteltyihin oikeustapauksiin ja lukea niitä yhdessä Kemppisen niistä esittämän analyysin kanssa.

Käsiteltyjä tapauksia kirjan suppea koko vuorostaan helpottaa, kun haluttu tema ja sitä koskevat oikeustapaukset löytyvät teoksesta huomattavan helposti. Rajatusta laajuudesta huolimatta kirjassa käsitellyt ennakkoratkaisuja on oikeustapausluettelon mukaan kaikkiaan 283 sekä lisäksi julkaisemattomia ratkaisuja 56.

Mikäli kirjasta tulee aikanaan julkaistavaksi uusi painos taikka mahdollisesti esipuheessa mainittu muutoksenhaun yleisesitys yhteisteoksena, lukijan toiveissa olisi oikeudenkäynnistä korkeimmassa oikeudessa nykyistä laajempikin esitys.

Pekka Koponen